

1-ГИ АРЫН: «Малчыннар неделязы».
 2-ГИ АРЫН: «Эртеменнин бодалдары» деп рубрикада «Хову Аксының нарын айтырылары» деп техниктиг эртеменернин кандидады Доржу Бузур-оолдун чүүлүнүң уланчызы.
 3-КУ АРЫН: «Чингис-Хаанның чагы», Вл. Серен-оолдун төөгүлүг чечен чугаазының төнчүзү.

3-КУ, 4-КУ АРЫННАР: «Хөглүгбейниң дүште-ри». Салчак Молдурганьң кыжырмак чечен чугаазы.

4-КУ АРЫН. «Хүн—күзел». Япония четкен тыва оол дугайында Куулар Черлиг-оолдун очеригиниң эгези; «Уластуң аас чогаалы».

Республиканың иштилел-политиктиг солуну

ШЫН

№ 119 (14843) 1992 чылдың июнь

Өртээ: «Распечат» киоскилеринге 2 рубль, тардыкчылар сатканда дугурушканын 5зугаар.

КЫСКА МЕДЭЭЛЕР

«Өг-бүлениң келериниң болгаш чаштарның камгаламы экижидер дугайында» Тыва Республиканың Президентиниң № 1 Чарлыың ботандырыарының хемчеглерин дугайында республика Чазаның доктаалы июнь 18-те хүлээп алдыган. Ук доктаалда айтылган хемчегдер бүрүзү өг-бүлениң келериниң болгаш чаштарның социал камгаламын моон соңгаар канчаар көдүреринче угланып, кылып чорудар тодаргай ажил-херектер-биле быжылаттыган.

«Тыва Республиканың чуртталга фондузунун хуужудулгазының дугайында» Хоойлузун күштүг бөлүрүп киирери-биле холбаштыр республиканың Чазаа тускай айтышыкының хүлээп алган. Ында Кызыл хоорайда болгаш районнарда чоруттуруп турар чуртталга-башкыларның хуужудулгазында хоойлу-дүрүм хажыдышыкынарының барын база хуужуттуган бажың-балгатты автомашиналарга болгаш өске-даа эт-сепке орнап-саарып турарын айтыкан. Ычангаш Тыва Республиканың Чазаа чуртталга-башкы хоойлударының база оон хуужудулгазының дугайында хоойлу-дүрүм башкыларның чагыс ай хүнүн июнь 24-те эрттирерин хүлээп алган. Ол сорулга-биле кожууннар администрацияларына дузаны көргүзүп, чоң аразыга тайылар ажылын кылары-биле Чазактын харысалгалыг ажылдакчыларын районнар бүрүзүнге быжыгалаан.

Тыва Республиканың чуртталгы чоңун 1992 чылда ажил-биле хандыраарының дугайында программаны республика Чазаа бадылаан. Ук программаның күүселдезиниң хыналда-хайгааралын Күш-ажыл болгаш чоңун ажыл-биле хандырылга ламызынга дааскан.

ПРЕЗИДЕНТИНИҢ ПАРЛАЛГА АЛБАНЫ.

«МАЛЧЫННАР НЕДЕЛЯЗЫ»

Сөөлгү үеде республиканың малчыннарының социал камгаламын быжыглар, оларның амыдырал-чуртталгазын экинчилер дугайында айтырыг чиди-биле тургустунуп турар. Ону канчаар иштилел-политик дээрзиниң дугайы Чазак хуралыга чугаалашкан. Ук хуралды Президент Ш. Д. Ооржак удуртуп эрттирген. Ажы-биле чугаалаарга, районнарда совет болгаш көдээ ажыл-агый удуртукчулары, специалистер малчыннарының амыдыралын чогумчудар, акша-шалынын өстүрүп бээр чижектиг айтырыгларже сагыш салбайн келгенер. Шак

ындыг хөөнүргей чоруктуң түшкелде чамдык колхоз, совхозтарның малчыннары январь айдан бээр күш-ажыл төлеверин албаштар. Оон хараазы-биле малчын өг-бүлениң амыдырал, чурттаар иш-иээ улам-на баксырап кел чыдар. Чогуум-на бо айтырыг-оларны кыска үе ишинде тодаралдып, оларга боттуг дуза көргүзери-биле Чазак «Малчыннар неделязының» хүннерин эрттирер деп иштилел-политик.

Чазактын, министерстволарының, ведомстволарының удуртукчуларындан тургустунган 2-3 кижиле составтыг бөлүктөр

дүүн республиканың бүгү районнарыңче айттырылган. Оларның кол сорудазы — малчыннарының амыдырал-чуртталгазын көөрү, садыг, эмчи, ачы-дуза хандырылгазының байдалын илередири, ылангыя ажыл төлевериниң дугайында шыңгыы чугаазы кыллары.

Шак ындыг бөлүктөр районнар аайы-биле база тургустунгулаар, олар малчын, кодан, ферма бүрүзүңге чедер. Орта хуралдары, беседалары эрттирер, аргалыг-ла болза, кижиле бүрүзү-биле чугаалажыр. Мал кажаларының септелгези, оларның амгы байдалы,

малчыннарының чурттап оран-савазының дугайы ук бөлүктөриң күчүңгейиниң төвүңге турар. Ылангыя мал чеминиң белеткели ышкыш чугула болгаш харысалгалыг ажылды олар кижиле бүрүзүңге, сагындырар, олче бүгү күштү мөөнөтээриниң чугулазының дугайында улуг ишселдени салдырар.

Бөлүктөриң кылган ажылының түшкелдерин тус-тус районнарда, а оон соонда Чазак дешелниң чугаалажыр, чогуур түшкелдерин үндүрер.

Михаил ИРБЕЙ.

СЫН МЫЙЫЗЫН ДҮРГЕН ДУЖААР

Бистин республикада анчыларның ажылында бир эң харысалгалыг үе эгезээ: бо чылдың июнь бирден июльдуң онга чедир сынын чөпшээрелдиң аңап, оон мыйызын дужаар керээлер чарлыган.

Чөпшээрел алган анчылар сыын мыйызын ажаап, ону үрөвейин хүлээп алыр черлерге чедирериниң чурумун билген турар ужурулуг. Чамдык анчылар ону кадагалап, камнаарының чурумун болгаш дужаарының хуусаазы билбесинден ол үнелиг мыйысты аңдылып, үрөп алыр таварымгалар эгези эвес.

Бир эвес анчы кижиле сыын өлүрген болза, оон мөөн чамдык мыйызын алды шактан ажыг эвес үениң иштинде ону хүлээп алгаш, кайыңдырып белеткээр черге мянпала чедирген турар ужурулуг. Бир эвес оон орайтай бээр болза, мыйыс ханынга хоралыг микроорганизмдер тывылгаш, шынары дораан

баксыраар. Чамдык кижилер сыын мыйызы белең үрөлбөс деп, шың эвес билди турар. Бир эвес мыйысты ийи-үш хондургаш, эңкээр болза ону кайыңдырып, белеткээр бергедей бээр. Ону кайыңдырарга-даа, бышпастай бээр болгаш хейдиккеш, кижиле чара теңтер. Ындыг мыйыстың өртээ анчыларга төлөвезин билди алыры чугула.

Үегүнде чүүлдерин барымдалааш, чөпшээрелдиң анчылар мыйыс оңчалыг болганда,

ону саадатпайн, белеткеп, кайыңдырар черге дораан чедирери чугула. Ындыг черлериниң бирээзи «Хемчик» анчылар-тывыш ажыл-агыйында база бар. Чогуур үезинде, эки байдалдыг турда, дужаган сыын мыйызының өртеңүнези база улуг болурун угпас херек. Сыын мыйызы эмтаң аймак кыларыңга эңне чугула, улуг үнелиг чүүл кылдыр бүгү делегейде санааттып турары билдирер.

Бо чылдың сыын иппаар үеде, «Хемчик» анчылар-тывыш

ажыл-агыйындан бир тускай бригада керээни чарып, чөпшээрелдерин алгаш, тайга-сынче айттырылган. Бригалада кижилерини мыйыстың үнелиг, ону үрөвезиниң дүрүмүрүн билди болганда, ону дүрген дужаары-биле тускай аң-хөлдү, харын-даа автомашинаны белиң белеткеп алгаш, чоруткан. Анчыларның оңчалыг болурунга идеген турар бис.

Арагыч ДОНГАК,
 Чадаана хоорай.

